

حقوق مدنی ۱

اشخاص و محجورین

تألیف:

دکتر رسول ملکوتی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: ملکوتی، رسول،
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: اشخاص و محجورین / تالیف رسول ملکوتی.
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۹۷۶-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: بالای عنوان: حقوق مدنی ۱.
یادداشت	: کتابنامه: ص ۲۱۳ - ۲۱۴.
عنوان دیگر	: حقوق مدنی ۱.
موضوع	: حقوق مدنی -- ایران -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: (Civil rights -- Iran -- Study and teaching (Higher
موضوع	: اشخاص (حقوق) -- ایران -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: (Persons (Law) -- Iran -- Study and teaching (Higher
موضوع	: اهلیت و حجر -- ایران -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: Capacity and disability -- Iran -- Study and teaching (Higher)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ الف ۷۴/۴ ۵۰۰ KMH
رده بندی دیویی	: ۳۴۲.۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۱۲۵۰

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
موارد تخلف راجعه به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرماید.

حقوق مدنی ۱ اشخاص و محجورین

تألیف: دکتر رسول ملکوتی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۷ قیمت: ۲۶۰۰۰ تومان عدد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۹۷۶-۱

ISBN: 978-600-193-976-1

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

فروشگاه مرکزی: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری. پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E-mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

مقدمه	۱۴
فصل اول: حقوق اشخاص	۱۵
مبحث اول: مفاهیم و اصطلاحات مربوط به شخصیت	۱۵
۱- مفهوم شخص	۱۶
۲- شخصیت	۱۶
۱-۲- قابلیت	۱۷
۲- طرفیت	۱۷
۲-۲- حق	۱۸
۲-۴- تکلیف	۱۸
۳- انواع شخص	۱۹
۱-۳- اشخاص حقیقی	۱۹
۲-۳- اشخاص حقوقی	۲۰
۴- اهلیت	۲۰
۵- انواع اهلیت	۲۱
۱-۵- اهلیت تمتع	۲۱
۲-۵- اهلیت استیفاء	۲۱
۶- رابطه میان اهلیت و شخصیت	۲۲
۷- رابطه میان اهلیت تمتع و شخصیت	۲۲
۸- پاسخ به یک انتقاد	۲۴
۹- مفهوم وضعیت و ارتباط آن با اهلیت و شخصیت	۲۵
۱۰- مفهوم دارایی	۲۶
۱-۱۰- ظرف	۲۶
۲-۱۰- حقوق و تکالیف	۲۶
۳-۱۰- مالی	۲۷
۱۱- ویژگی‌های دارایی و ارتباط آن با شخصیت	۲۷
۱-۱۱- ارتباط مفهوم دارایی با مفهوم شخصیت	۲۷
۲-۱۱- ویژگی‌های ظرف دارایی	۲۷
۱۲- احوال شخصیه	۲۹
۱-۱۲- مفهوم احوال شخصیه	۲۹
۲-۱۲- مصادیق احوال شخصیه	۳۰

- ۳۳ ۳-۱۲- اثر حقوقی مترتب بر احوال شخصیه
- ۳۵ مبحث دوم: آغاز و پایان شخصیت
- ۳۵ ۱- اشخاص حقیقی
- ۳۵ ۱-۱- آغاز شخصیت شخص حقیقی
- ۳۷ ۱-۲- پایان شخصیت حقوقی شخص حقیقی
- ۳۷ ۲- مفهوم موت
- ۳۸ ۳- انواع موت از نظر علم حقوق
- ۳۸ ۳-۱- موت حقیقی
- ۳۸ ۳-۲- موت فرضی
- ۴۰ ۱- مفهوم غایب مفقودالاثر
- ۴۰ ۴-۱- غایب
- ۴۰ ۴-۲- بالنسبه مدید
- ۴۰ ۴-۳- فقدان خبر
- ۴۱ ۵- وضعیت غایب مفقودالاثر
- ۴۱ ۶- تعیین تکلیف غایب مفقودالاثر
- ۴۱ ۶-۱- تعیین تکلیف امور غیرمالی
- ۴۴ ۶-۲- تعیین تکلیف امور مالی
- ۴۵ ۷- اشخاص صالح برای تقاضای تعیین امین
- ۴۷ ۸- وظایف امین
- ۴۷ ۸-۱- پرداخت نفقه افراد واجب النفقه
- ۴۷ ۸-۲- پرداخت دیون
- ۴۸ ۸-۳- فروش اموال منقول
- ۴۸ ۸-۴- فروش اموال غیرمنقول
- ۴۸ ۹- اشخاصی که می‌توانند به عنوان امین منصوب شوند
- ۴۹ ۹-۱- کسی که در زمان غیبت عملاً متصدی امور غایب باشد
- ۵۰ ۹-۲- وارث بالقوه غایب که تضمین کافی بدهد
- ۵۱ ۱۰- پایان سمت امین
- ۵۱ ۱۰-۱- عزل از سوی دادگاه
- ۵۱ ۱۰-۲- دادن مال به تصرف موقت ورثه
- ۵۱ ۱۰-۳- صدور حکم موت فرضی
- ۵۲ ۱۰-۴- مراجعت تاجر یا معلوم شدن فوت یا حیات او
- ۵۲ ۱۱- حق الزحمه امین
- ۵۳ ۱۲- دادن مال به تصرف ورثه

۱۳- شرایط دادن مال به تصرف موقت ورثه	۵۳
۱۳-۱- غایب کسی را به عنوان نماینده خود برای اداره اموالش معین نکرده باشد	۵۳
۱۳-۲- دو سال از آخرین خبر غایب گذشته باشد	۵۵
۱۴- تشریفات دادن مال به تصرف موقت ورثه	۵۶
۱۴-۱- تحقیق دادگاه	۵۶
۱۴-۲- نشر آگهی	۵۶
۱۴-۳- دادن ضامن یا تضمینات کافی	۵۷
۱۵- آثار حقوقی دادن مال به تصرف موقت ورثه	۵۷
۱۵-۱- نسبت به امین	۵۷
۱۵-۲- نسبت به غایب	۵۸
۱۵-۳- نسبت به ورثه	۵۸
۱۶- صدور حکم موت فرضی	۵۹
۱۷- شرایط صدور حکم موت فرضی	۶۰
۱۷-۱- سپری شدن مدتی که عادتاً شخص زنده نمی ماند	۶۰
۱۷-۲- فقدان خبر از حیات غایب	۶۱
۱۸- تشریفات صدور حکم موت فرضی	۶۲
۱۹- اشخاص درخواست کننده موت فرضی	۶۳
۲۰- آثار حکم موت فرضی	۶۴
۲۰-۱- پایان سمت امین	۶۴
۲۰-۲- لغو تضمینات گرفته شده از ورثه یا امین	۶۴
۲۰-۳- تعلق اموال به ورثه	۶۴
۲۰-۴- انحلال نکاح	۶۶
۲۱- آثار مراجعت غایب	۶۶
۲۱-۱- امور غیرمالی	۶۷
۲۱-۲- امور مالی	۶۸
۲۲- ثبت موت	۷۰
مبحث سوم: انواع اشخاص حقوقی و آغاز و پایان شخصیت حقوقی آنها	۷۲
۱- انواع اشخاص حقوقی	۷۲
۱-۱- اشخاص حقوقی حقوق عمومی	۷۳
۱-۲- اشخاص حقوقی حقوق خصوصی	۷۳
۲- آغاز و پایان شخصیت حقوقی اشخاص حقوقی	۷۵
۲-۱- اشخاص حقوقی حقوق عمومی	۷۵

- ۷۶ ۲-۲- اشخاص حقوقی حقوق خصوصی
- ۸۰ ۳- تفاوت اشخاص حقیقی و حقوقی در قلمرو اهلیت
- ۸۲ ۴- سلب حق تمتع و استیفاء
- ۸۲ ۴-۱- حق تمتع
- ۸۳ ۴-۲- حق اجراء
- ۸۳ ۴-۳- حقوق مدنی
- ۸۳ ۴-۴- سلب حق
- ۸۴ ۴-۵- به طور کلی
- ۸۵ مبدا چهارم: ممیزات اشخاص
- ۸۶ ۱- نام کوچک
- ۸۷ ۲- نامی کوچک: نوع
- ۸۹ ۳- تغییر نام کوچک
- ۹۰ ۴- مرجع صالح برای تغییر نام کوچک
- ۹۰ ۴-۱- اداره ثبت احوال و اسناد صدور سند
- ۹۱ ۴-۲- دادگاه محل صدور سند
- ۹۲ ۴-۳- رأی وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور
- ۹۵ ۵- حق تقدم در مورد نام‌های کوچک
- ۹۶ ۶- نام خانوادگی
- ۹۶ ۷- انتخاب نام خانوادگی
- ۹۷ ۸- تغییر و اصلاح نام خانوادگی
- ۹۸ ۸-۱- موارد تغییر نام خانوادگی
- ۹۹ ۸-۲- موارد اصلاح نام خانوادگی
- ۹۹ ۹- نام خانوادگی ممنوع
- ۱۰۰ ۱۰- اشخاص صالح برای تقاضای تغییر نام خانوادگی
- ۱۰۰ ۱۰-۱- اشخاص بالای ۱۸ سال
- ۱۰۰ ۱۰-۲- اشخاص زیر ۱۸ سال
- ۱۰۱ ۱۱- مرجع صالح برای تغییر نام خانوادگی
- ۱۰۱ ۱۱-۱- سازمان ثبت احوال
- ۱۰۱ ۱۱-۲- دادگاه صالح محل صدور سند
- ۱۰۲ ۱۲- آثار تغییر نام و نام خانوادگی
- ۱۰۲ ۱۲-۱- اعمال تغییر در تمام اسناد سجلی
- ۱۰۲ ۱۲-۲- از دست رفتن حق اولویت نسبت به نام قبلی
- ۱۰۲ ۱۲-۳- ایجاد اولویت نسبت به نام جدید

۱۰۳	۱۳- حق تقدم
۱۰۳	۱۴- شرایط ایجاد حق تقدم
۱۰۳	۱۴-۱- تعلق نام به شخص برای اولین بار
۱۰۴	۱۴-۲- قلمرو معین از اداره ثبت احوال
۱۰۴	۱۵- آثار ایجاد حق تقدم
۱۰۴	۱۵-۱- ممانعت از استفاده شخص ثالث
۱۰۵	۱۵-۲- انتقال از طریق ارث
۱۰۵	۱۵-۳- امکان انعقاد مصالحه
۱۰۶	۱۶- استثنائات ایجاد حق تقدم
۱۰۶	۱۶-۱- استفاده فرزندان زیر ۱۸ سال از نام خانوادگی پدر در زمان حیات
۱۰۶	۱۶-۲- استفاده فرزندان بالای ۱۸ سال از نام خانوادگی پدر بعد از فوت او
۱۰۶	۱۶-۳- استفاده زیر ۱۸ سال از نام خانوادگی شوهر
۱۰۸	۱۷- نام خانوادگی فرزندان نامشروع
۱۱۰	۱۸- رای وحدت رویه
۱۱۱	۱۹- نام اشخاص حقوقی
۱۱۲	۱۹-۱- موسسات غیرتجاری
۱۱۲	۱۹-۲- موقوفات
۱۱۲	۱۹-۳- شرکت‌های تجاری
۱۱۴	۲۰- خصوصیات نام تجاری
۱۱۴	۲۰-۱- قابلیت نقل و انتقال
۱۱۴	۲۰-۲- مدت اعتبار
۱۱۵	۲۱- تغییر نام شخص حقوقی
۱۱۵	۲۲- تفاوت میان نام و علامت تجاری
۱۱۷	۲۳- قواعد حاکم بر نام
۱۱۸	۲۴- اقامتگاه
۱۱۸	۲۴-۱- سکونت شخص
۱۱۸	۲۴-۲- امور مهم
۱۱۹	۲۴-۳- مرکز امور
۱۱۹	۲۵- انواع اقامتگاه
۱۲۰	۲۵-۱- اقامتگاه اختیاری
۱۲۰	۲۵-۲- اقامتگاه اجباری
۱۲۰	۲۵-۳- اقامتگاه انتخابی
۱۲۰	۲۶- انواع اقامتگاه اجباری

- ۱-۲۶- اقامتگاه زن شوهر دار ۱۲۰
- ۲-۲۶- اقامتگاه اختیاری زن ۱۲۲
- ۳-۲۶- اقامتگاه کارکنان دولت ۱۲۴
- ۴-۲۶- افراد نظامی ۱۲۵
- ۵-۲۶- مجورین ۱۲۶
- ۶-۲۶- خادم ۱۲۶
- ۷-۲۶- زندانیان ۱۲۸
- ۲۷- اقامتگاه انتخابی ۱۲۸
- ۱-۲۷- اقامتگاه تعیین شده در قرارداد ۱۲۹
- ۲۷- اقامتگاه تعیین شده در دعوی ۱۲۹
- ۲۸- اقامتگاه اشخاص حقوقی ۱۳۰
- ۲۹- قواعد حاکم بر اقامتگاه ۱۳۱
- ۳۰- تفاوت میان: اقامتگاه، نشانی و سکونتگاه ۱۳۲
- ۳۱- تابعیت ۱۳۳
- ۳۲- کسب تابعیت ۱۳۳
- ۱-۳۲- ملاک خون ۱۳۳
- ۲-۳۲- ملاک خاک ۱۳۳
- ۳۳- ترک تابعیت ۱۳۴
- ۳۴- تابعیت اشخاص حقوقی ۱۳۵
- ۱-۳۴- در ایران تشکیل شود ۱۳۵
- ۲-۳۴- مرکز اصلی آن در ایران باشد ۱۳۶
- ۳۵- قواعد حاکم بر تابعیت ۱۳۶
- مبحث پنجم: اسناد سجلی ۱۳۷
- ۱- انواع اسناد سجلی ۱۳۷
- ۱-۱- شناسنامه ۱۳۷
- ۲-۱- گواهی ولادت ۱۳۸
- ۳-۱- گواهی فوت ۱۳۸
- ۴-۱- ثبت ازدواج و طلاق ۱۳۹
- ۲- تصحیح اسناد سجلی ۱۳۹
- ۱-۲- اشتباه در نتیجه ی اعلام صاحب سند ۱۴۰
- ۲-۲- اشتباه در نتیجه ی تحریر تنظیم کننده سند ۱۴۰
- ۳- اعتبار اسناد سجلی ۱۴۲

۱۴۳.....	فصل دوم: حقوق مجبورین
۱۴۳.....	مبحث اول: مجبورین و انواع آن
۱۴۳.....	۱- مفهوم حجر
۱۴۳.....	۲- اسباب حجر در فقه و حقوق
۱۴۶.....	۳- انواع مجبورین
۱۴۶.....	۴- صغار
۱۴۸.....	۵- انواع صغیر
۱۴۸.....	۵-۱- صغیر غیر ممیز
۱۴۸.....	۵-۲- صغیر ممیز
۱۴۸.....	۶- جنون
۱۴۹.....	۷- انواع جنون
۱۴۹.....	۷-۱- جنون دائمی
۱۴۹.....	۷-۲- جنون ادیمی
۱۴۹.....	۸- سفه
۱۵۰.....	۹- اثر حجر
۱۵۰.....	۹-۱- از دست دادن توانایی اجرای حق
۱۵۰.....	۹-۲- انتخاب سرپرست
۱۵۱.....	۹-۳- مسئولیت کیفری
۱۵۱.....	۱۰- مبنای حجر مجبورین
۱۵۲.....	مبحث دوم: اعمال حقوقی مجبورین
۱۵۲.....	۱- انواع ضمانت اجرای اعمال حقوقی
۱۵۳.....	۱-۱- صحیح
۱۵۳.....	۱-۲- باطل
۱۵۴.....	۱-۳- غیر نافذ
۱۵۴.....	۲- اعمال حقوقی صغیر
۱۵۵.....	۲-۱- اقوال صغیر
۱۵۷.....	۲-۲- اعمال صغیر
۱۶۱.....	۳- مجنون
۱۶۱.....	۳-۱- مجنون دائمی
۱۶۱.....	۳-۲- مجنون ادورای
۱۶۲.....	۴- سفیه
۱۶۲.....	۴-۱- عقود غیرمالی
۱۶۳.....	۴-۲- عقود مالی

- ۱۶۳..... ۵- خروج از حجر
- ۱۶۵..... ۶- رای وحدت رویه
- ۱۶۸..... ۷- سن رشد
- ۱۶۹..... ۸- تعارض حکم مواد ۲۱۲ و ۲۱۳ قانون مدنی
- ۱۷۱..... ۹- مسئولیت مدنی محجورین
- ۱۷۳..... مبحث سوم: سرپرست محجورین
- ۱۷۳..... ۱- انواع سرپرست
- ۱۷۴..... ۱-۱- ولی قهری
- ۱۷۵..... ۱-۱- وصی
- ۱۷۶..... ۱-۱- قیم
- ۱۷۷..... ۲- موارد امارت تعین قیم
- ۱۷۷..... ۲-۱- خویشاوند به طور کلی
- ۱۷۸..... ۲-۲- پدر و مادر
- ۱۷۸..... ۲-۳- شوهر
- ۱۷۸..... ۳- موارد ممنوعیت قیم شدن
- ۱۷۹..... ۴- شخص حقوقی به عنوان قیم
- ۱۸۰..... ۵- موارد اقدام و نصب سرپرست
- ۱۸۱..... ۵-۱- موارد اقدام ولی قهری
- ۱۸۲..... ۵-۲- موارد اقدام وصی
- ۱۸۲..... ۵-۳- موارد نصب قیم
- ۱۸۳..... ۶- موارد تعیین قیم علی رغم حضور ولی یا وصی
- ۱۸۳..... ۶-۱- عدم اتصال جنون یا سفه به دوران صغارت
- ۱۸۳..... ۶-۲- احراز عدم مصلحت ولی یا وصی
- ۱۸۵..... ۶-۳- عدم انجام وظایف از سوی ولی قهری یا وصی
- ۱۸۸..... ۶-۴- مسلمان نبودن وصی مولی علیه مسلم
- ۱۸۹..... مبحث چهارم: حقوق و تکالیف سرپرست
- ۱۸۹..... ۱- حقوق و تکالیف ولی قهری
- ۱۸۹..... ۱-۱- حدود اختیار ولی قهری
- ۱۹۰..... ۱-۲- استقلال عمل ولی قهری
- ۱۹۰..... ۱-۳- اجرت ولی قهری
- ۱۹۱..... ۲- وصی
- ۱۹۲..... ۲-۱- امور غیرمالی
- ۱۹۲..... ۲-۲- امور مالی

۱۹۳.....	۲-۳- اجرت وصی.....
۱۹۳.....	۳- قیم.....
۱۹۴.....	۴- تفاوت وظایف قیم با ولی قهری و سرپرست.....
۱۹۴.....	۵- وظایف قیم.....
۱۹۵.....	۵-۱- وظایف قیم بعد از انتخاب و قبل از آغاز قیمومت.....
۱۹۵.....	۵-۲- وظایف قیم بعد از اجرایی شدن قیمومت.....
۱۹۸.....	۵-۳- وظایف قیم بعد از پایان قیمومت.....
۱۹۸.....	۶- ممنوعیت‌های قیم.....
۱۹۹.....	۶-۱- ممنوعیت مطلق.....
۲۰۰.....	۶-۲- ممنوعیت نسبی.....
۲۰۴.....	۷- نظایف بر قیم.....
۲۰۴.....	۷-۱- نظایف اطلاع.....
۲۰۴.....	۷-۲- نظایف استعفاء.....
۲۰۴.....	۸- پایان سمت قیم.....
۲۰۵.....	۸-۱- عزل.....
۲۰۸.....	۸-۲- انعزال.....
۲۰۹.....	۸-۳- تعلیق.....
۲۱۰.....	۸-۴- استعفاء.....
۲۱۰.....	۹- زوال سبب قیمومت.....
۲۱۱.....	۱۰- زوال حجر.....
۲۱۱.....	۱۰-۱- آغاز حجر قبل از بلوغ.....
۲۱۲.....	۱۰-۲- آغاز حجر بعد از بلوغ.....
۲۱۳.....	منابع.....

مقدمه

موضوع علم حقوق به طور کلی، تبیین امتیازات و تکالیف شخصی و اجتماعی اشخاص و تنظیم روابط ایشان بر مبنای این امتیازات و تکالیف به پستوانه ی قانون است. اساساً حقوق، علم تکالیف و امتیازات است و مخاطب آن صرفاً اشخاص هستند. بنابراین اولین گام برای غور در این رشته ی علمی، شناخت شخص و قابلیت‌های او است. مفهوم شخصیت در علم حقوق، معنی و قلمروی اعم از عنوان عرفی یا اجتماعی آن دارد و علاوه بر ((اشخاص حقیقی)) یا طبیعی، که همان افراد بشر هستند، مفهومی فرضی به نام ((اشخاص حقوقی)) نیز مورد شناسایی قرار گرفته است. دانشجوی رشته ی حقوق قبل از ورود به در بحث از مباحث، لازم دارد که با مفهوم شخص و انواع شخصیت و هم چنین قابلیت‌ها و محدودیت‌ها، آن آشنا گردد.

اشخاص حقیقی که با حسب اراده و اختیار هستند، از بدو تولد تا مرگ، تطورات مختلفی را از نظر قابلیت و توانایی حقیقی سیری می‌کنند و از نظر قانون گاه‌ها فاقد توانایی، دارای توانایی ناقص یا توانای کامل اصطلاحاً ((محجور)) گفته می‌شود. و اشخاص حقوقی نیز چون وجود فرضی دارند، چگونگی شکل‌گیری شخصیت ایشان از نظر قانون و توانایی حقوقی برای دارا شدن و اجرای حقوق و تکالیف، از جمله مباحث مهم است. در دانشکده‌های حقوق موضوع حقوق مدنی ((۱)) به عنوان طلیعه ی مباحث گذرانده ی حوزه ی خصوصی، در مورد شناخت اشخاص، قابلیت‌ها و الزامات وجود شخصیت، آغاز و پایان آن، می‌باشد.

کتاب پیش رو مباحث مربوط به شخصیت را در دو فصل مستقل ((اشخاص)) و ((محجورین)) مورد مذاقه قرار داده که هر فصل مشتمل بر چند بحث می‌باشد. در فصل اول مفهوم شخص، انواع آن و ممیزات اشخاص بررسی شده و در فصل دوم مفهوم محجور، مصادیق آن و وضعیت حقوقی اعمال و نحوه ی سرپرستی ایشان موضوع سخن است. امید که حاصل تلاش مورد استفاده ی دانشجویان و توجه اهل نظر قرار گیرد. از جناب آقای دکتر سیدعباس حسینی نیک مدیر محترم انتشارات مجد و همکاران ایشان به خاطر چاپ و انتشار این اثر صمیمانه قدردانی می‌نمایم.

رسول ملکوتی^۱